

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період із 01.09.2022 по 31.10.2022

Зміст

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми	4
1.1. Кримінальна юрисдикція	4
2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висловленої раніше позиції Верховного Суду	6
2.1. Господарська юрисдикція	6
2.2. Цивільна юрисдикція	19
3. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду	27
4. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів	31

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ВСУ	Верховний Суд України
КАС ВС	Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
ККС ВС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	Земельний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
ЦК України	Цивільний кодекс України
ЦПК України	Цивільний процесуальний кодекс України

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми

1.1. Кримінальна юрисдикція

У разі призначення експертизи слідчим, який не входить до складу визначеної в кримінальному провадженні слідчої групи, суд, вирішуючи питання про допустимість даних висновку експерта як доказів, повинен у межах доводів сторін перевірити, чи призвів спосіб призначення експертизи до порушення тих чи інших прав і свобод людини, передбачених Конвенцією про захист прав та основоположних свобод та/або Конституцією України.

У разі визнання доказів недопустимими суд має вмотивувати свої висновки про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, зазначивши, які саме конвенційні чи конституційні права і свободи підозрюваного, обвинуваченого або інших осіб були знівельовані, звужені чи обмежені та в чому це виразилося

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу засудженого на вирок Оболонського районного суду м. Києва від 23 квітня 2018 року та ухвалу Київського апеляційного суду від 18 травня 2020 року щодо ОСОБА_1, засудженого за частиною другою статті 121 Кримінального кодексу України (далі – КК), і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

За вироком місцевого суду, залишеним без змін апеляційним судом, ОСОБА_1 засуджено за вчинення злочину, передбаченого частиною другою статті 121 КК, до покарання у виді позбавлення волі на строк вісім років шість місяців.

У касаційній скарзі засуджений, посиляючись на пункти 1, 2 частини першої статті 438 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), просить скасувати вищевказані судові рішення і кримінальне провадження щодо нього закрити на підставі пункту другого частини першої статті 284 КПК.

Зазначає, що наявними у справі доказами не доведено його винуватості у вчиненні інкримінованого злочину, а висновки місцевого суду ґрунтуються на припущеннях і недопустимих доказах. Зокрема, на його думку, недопустимим доказом є висновок судово-медичної експертизи трупа потерпілого, що проведена на підставі постанови слідчого, який не входив до визначеної групи слідчих <...>.

ОЦІНКА СУДУ

В основі встановлених кримінальним процесуальним законом правил допустимості доказів лежить концепція, відповідно до якої в центрі уваги суду повинні знаходитися права людини і виправданість втручання в них держави незалежно від того, яка саме посадова особа обмежує права.

На користь відповідного висновку свідчить зміст статті 87 КПК, якою визначено критерії недопустимості засобів доказування у зв'язку з недотриманням законного порядку їх одержання. Згідно з частиною першою цієї статті недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих

Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, одержаній унаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Частинами другою і третьою цієї статті передбачено безальтернативний обов'язок суду констатувати істотне порушення прав людини і основоположних свобод і визнати недопустимими засоби доказування, отримані: в результаті процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, здійснених без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов; внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози його застосування; з порушенням права особи на захист; з показань чи пояснень, відібраних із порушенням права особи відмовитися від давання показань і не відповідати на запитання, або без повідомлення про таке право; з порушенням права на перехресний допит; <...>.

З наведеного слідує, що імперативною законодавчою заборонаю використовувати результати процесуальних дій як докази охоплюються випадки, коли недотримання процедури їх проведення призвело до порушення конвенційних та/або конституційних прав і свобод людини – заборони катування й нелюдського поводження (стаття 3 Конвенції, частина перша статті 28 Конституції України), прав підозрюваного, обвинуваченого на захист, у тому числі професійну правничу допомогу (пункт «с» частини третьої статті 6 Конвенції, статті 59 Конституції України), на участь у допиті свідків (пункт «d» частини третьої статті 6 Конвенції), права людини на повагу до свого приватного життя, недоторканність житла (стаття 8 Конвенції), на відмову давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї та близьких родичів (частина перша статті 63 Конституції України).

Відтак у кожному з вищезазначених випадків простежується чіткий зв'язок правил допустимості доказів з фундаментальними правами і свободами людини, гарантованими Конвенцією та/або Конституцією України.

З огляду на зазначене суд, вирішуючи питання про вплив порушень порядку проведення процесуальних дій на доказове значення отриманих у їх результаті відомостей, повинен насамперед з'ясувати вплив цих порушень на ті чи інші конвенційні або конституційні права людини, зокрема встановити, наскільки процедурні недоліки «зруйнували» або звузили ці права або ж обмежили особу в можливостях їх ефективного використання.

Виходячи з наведеного суд може визнати дані висновку експертизи недопустимими доказами лише за умови, якщо призначення експертизи слідчим, який не входить до складу визначеної у кримінальному провадженні слідчої групи призвела до порушення прав і свобод людини, гарантованих Конвенцією або Конституцією України.

У разі визнання даних висновку експерта недопустимими доказами у зв'язку з призначенням експертизи таким слідчим, суд у кожному випадку повинен аргументувати, які саме конвенційні чи конституційні права і свободи підозрюваного, обвинуваченого або інших осіб були знівельовані, звужені чи обмежені та в чому це виразилося.

Під час апеляційного перегляду вироку суду щодо ОСОБА_1 до апеляційного суду надійшло клопотання захисника про визнання в порядку статті 89 КПК недопустимим доказом висновку судово-медичного експерта про причину смерті потерпілого.

Основним доводом клопотання було те, що, думку на думку захисника, вказану експертизу призначила неуповноважена особа – слідчий, який не входив до визначеної у кримінальному провадженні групи слідчих.

Як встановлено у частині першій статті 89 КПК клопотання такого характеру вирішуються судом під час оцінки допустимості доказів в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

Попри імперативну вимогу процесуального закону апеляційний суд не вирішив вищевказане клопотання. В ухвалі цього суду відсутні мотиви відхилення доводів клопотання чи згоди з ними.

Не вирішивши клопотання сторони захисту в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення, апеляційний суд істотно порушив вимоги кримінального процесуального закону, що перешкодило ухвалити законне і обґрунтоване рішення (частина перша статті 412, пункт перший частини першої, частина друга статті 438 КПК) і є безумовною підставою для скасування ухвали апеляційного суду з призначенням нового розгляду в суді апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 31 серпня 2022 року у справі № 756/10060/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141457>.

2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висловленої раніше позиції Верховного Суду

2.1. Господарська юрисдикція

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо розподілу судових витрат у справах за позовами прокурора в інтересах держави, визначивши, що, звертаючись із позовом в інтересах держави, прокурор є суб'єктом сплати судового збору, самостійно здійснює права та виконує обов'язки, пов'язані з розподілом судових витрат.

У вирішенні питання щодо розподілу судових витрат за наслідками розгляду справ, провадження в яких відкрито за позовом прокурора в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, позиція цього органу щодо заявленого прокурором позову не є вирішальним критерієм, оскільки прокурор бере участь у розподілі судових витрат нарівні з іншими учасниками справи

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Першого заступника керівника Одеської обласної прокуратури на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 28 вересня 2021 року у справі

за позовом прокурора – керівника Каховської місцевої прокуратури в інтересах держави в особі Херсонської обласної ради та Департаменту соціального розвитку Херсонської обласної державної адміністрації до Комунального закладу Херсонської обласної ради «Каховський геріатричний пансіонат», Товариства з обмеженою відповідальністю «Укртранссервіс-Груп» про визнання недійсними додаткових угод та стягнення коштів, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Прокурор в інтересах держави в особі Херсонської обласної ради та Департаменту соціального розвитку Херсонської обласної державної адміністрації звернувся до суду з позовом до Комунального закладу Херсонської обласної ради «Каховський геріатричний пансіонат» та ТОВ «Укртранссервіс-Груп» про визнання недійсними додаткових угод до договору поставки природного газу, укладеного між відповідачами. Позов був задоволений рішенням Господарського суду Херсонської області від 18 травня 2021 року.

За наслідками перегляду цього рішення Південно-західний апеляційний господарський суд постановою від 28 вересня 2021 року задовольнив апеляційну скаргу Пансіонату; рішення Господарського суду Херсонської області від 18 травня 2021 року скасував та ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, поданого прокурором в інтересах держави в особі Ради та Департаменту; стягнув з Прокуратури на користь Пансіонату витрати, пов'язані зі сплатою судового збору за розгляд справи в суді апеляційної інстанції в розмірі 13 620, 00 грн.

Звертаючись до суду касаційної інстанції з касаційною скаргою, Прокурор просив скасувати вказану постанову суду апеляційної інстанції в частині розподілу судових витрат щодо покладення на нього обов'язку з відшкодування на користь Пансіонату суми судового збору, сплаченого останнім за розгляд апеляційної скарги.

ОЦІНКА СУДУ

Статтею 129 ГПК України визначено порядок розподілу судових витрат, пунктом 2 частини першої якої встановлено, що судовий збір у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог. Інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються, зокрема у разі відмови в позові – на позивача.

За частиною п'ятою статті 53 ГПК України у разі відкриття провадження за позовною заявою особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (крім прокурора), особа, в чиїх інтересах подано позов, набуває статусу позивача.

Дещо інший механізм визначено цією ж статтею стосовно звернення з позовом прокурора. Так, у разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. У разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі набуває статусу позивача (частина п'ята статті 56 ЦПК України).

Разом із цим загальна норма частини першої статті 55 ГПК України передбачає, що органи та особи, які відповідно до цього Кодексу звернулися до суду в інтересах інших осіб, мають процесуальні права та обов'язки особи, в інтересах якої вони діють, за винятком обмежень, передбачених частиною другою цієї статті (стосовно права укладати мирові угоди).

Частиною другою статті 46 ГПК України передбачено, що крім прав та обов'язків, визначених у статті 42 ГПК України, позивач вправі відмовитися від позову (всіх або частини позовних вимог), відповідач має право визнати позов (всі або частину позовних вимог) – на будь-якій стадії судового процесу; позивач вправі збільшити або зменшити розмір позовних вимог – до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження; відповідач має право подати зустрічний позов у строки, встановлені цим Кодексом.

Частини перша та друга статті 42 ГПК України містять переліки прав та обов'язків учасників справи, які не є вичерпними. Схожі положення містять відповідно частина перша статті 57, частина друга статті 49, частина перша статті 43 ЦПК України.

Велика Палата Верховного Суду доходить висновку, що за змістом наведених положень процесуального закону прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, набуває статусу сторони у справі – позивача лише у випадках, передбачених відповідним процесуальним законом, однак у разі відкриття провадження у справі за поданим ним позовом, він має ті ж права та обов'язки, що їх має позивач, за винятком права укладати мирову угоду.

З урахуванням наведеного, звертаючись із позовом в інтересах держави, прокурор є суб'єктом сплати судового збору та самостійно здійснює права та виконує обов'язки, пов'язані з розподілом судових витрат.

У цій справі суди першої та апеляційної інстанцій визнали наявність підстав для представництва прокурором інтересів держави, дійшовши висновку, що органом, уповноваженим здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, є Рада, до виключної компетенції якої належить затвердження обласного бюджету, та на яку покладено обов'язок щодо представництва спільних інтересів територіальних громад, селищ, міст у межах законодавчо визначених повноважень.

Ураховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає, що суд апеляційної інстанції, скасувавши рішення місцевого господарського суду про задоволення позову та прийнявши нове про відмову в задоволенні позовних вимог, дійшов правильного висновку про існування підстав для покладення на прокурора обов'язку з відшкодування витрат зі сплати судового збору за розгляд апеляційної скарги на користь Пансіонату.

Водночас у постанові від 09 квітня 2019 року у справі № 911/169/18 КГС ВС дійшов висновку, зокрема про те, що прокурор у розподілі судових витрат у справі участі не бере.

Схожі висновки викладені також у постановах від 15 січня 2019 року у справі № 908/799/17, від 23 листопада 2020 року у справі № 908/1578/19, від 12 січня

2021 року у справі № 908/730/19, від 23 лютого 2021 року у справі № 908/2005/19, від 15 червня 2021 року у справі № 922/4293/19 тощо.

За наведених вище мотивів Велика Палата Верховного Суду відступає від висновків, викладених у вказаних постановках Верховного Суду, стосовно застосування норм ГПК України щодо розподілу судових витрат у справах за позовами прокурора в інтересах держави.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що у вирішенні питання щодо розподілу судових витрат за наслідками розгляду справ, провадження в яких відкрито за позовом прокурора в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, позиція цього органу щодо заявленого прокурором позову не є вирішальним критерієм, оскільки прокурор бере участь у розподілі судових витрат нарівні з іншими учасниками справи.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 5 жовтня 2022 року у справі № 923/199/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106841700>.

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо застосування законодавства про мораторій на звернення стягнення на активи АТ «Укрзалізниця» за зобов'язаннями ДП «Донецька залізниця», визначивши, що пункт 11 частини першої статті 34, пункт 101 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження», пункти 51 і 52 розділу III «Перехідні та прикінцеві положення» Закону України «Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування», які встановлюють мораторій на звернення стягнення на активи АТ «Укрзалізниця» за зобов'язаннями ДП «Донецька залізниця», не суперечать нормам Конституції України та Конвенції про захист прав та основоположних свобод. Водночас запровадження такого мораторію покладає на державу позитивний обов'язок створити необхідні правові механізми, щоб затримка виконання рішень не була настільки надмірною, щоб призвести до порушення суті права, гарантованого статтею 6 Конвенції.

Висновок Верховного Суду про незастосування певних норм права в певних правовідносинах по суті є висновком про застосування інших норм права в цих відносинах.

Висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду, підлягають врахуванню іншими судами при вирішенні подібних спорів незалежно від того, направлено цією постановою справу на новий розгляд чи завершено розгляд справи

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Акціонерного товариства «Українська залізниця» на ухвалу Господарського суду Донецької області від 25 березня 2021 року та постанову Східного апеляційного господарського суду від 18 травня 2021 року за скаргою АТ «Українська залізниця» на бездіяльність відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України у справі за позовом Акціонерного товариства

«Міжнародний резервний банк» до ДП «Донецька залізниця», третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – ПАТ «Українська залізниця», про стягнення 68 139 502,01 дол. США, що еквівалентно 1 857 993 189,66 грн, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Донецької області від 24 травня 2018 року у справі № 910/22858/17, залишеним без змін постановами апеляційного та касаційного суду, позов задоволено, стягнуто з ДП «Донецька залізниця» на користь АТ «Сбербанк» (чинна назва – АТ «Міжнародний резервний банк») заборгованість.

Ухвалою суду від 27 липня 2020 року, залишеною без змін постановою апеляційного суду від 17 вересня 2020 року, замінено боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання наказу Господарського суду Донецької області від 06 лютого 2019 року з ДП «Донецька залізниця» на правонаступника – АТ «Укрзалізниця».

АТ «Укрзалізниця» звернулось до господарського суду зі скаргою на бездіяльність відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України (далі – відділ ДВС).

Скарга обґрунтована тим, що державний виконавець відділу ДВС згідно з вимогами пункту 11 частини першої статті 34 Закону України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» (далі – Закон № 1404-VIII) був зобов'язаний зупинити вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні у зв'язку з установленням відповідно до норм пунктів 51 та 52 розділу III «Перехідні та прикінцеві положення» Закону України від 23 лютого 2012 року № 4442-VI «Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування» (далі – Закон № 4442-VI) у редакції Закону України від 20 грудня 2016 року № 1787-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо підприємств залізничного транспорту, майно яких розташоване на території проведення антитерористичної операції» (далі – Закон № 1787-VIII) мораторію на звернення стягнення на активи товариства за зобов'язаннями підприємств залізничного транспорту, майно яких розміщене на території проведення антитерористичної операції, на якій органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження.

ОЦІНКА СУДУ

20 грудня 2016 року був прийнятий Закон № 1787-VIII (набрав чинності 17 лютого 2017 року), яким розділ III «Перехідні та прикінцеві положення» Закону № 4442-VI доповнено пунктами 51 та 52, якими передбачено, зокрема, що до проведення відповідно до законодавства інвентаризації і оцінки майна підприємств залізничного транспорту, що розміщене на території проведення антитерористичної операції, на якій органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та затвердження передавального акта щодо цього майна товариству як правонаступнику прав і обов'язків зазначених підприємств встановити мораторій на звернення стягнення на активи товариства за зобов'язаннями таких підприємств.

Цим же Законом були внесені зміни до Закону № 1404-VIII, зокрема, частину першу статті 34 доповнено пунктом 11 і визначено, що виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі «встановлення мораторію на звернення стягнення на активи боржника за зобов'язаннями підприємств залізничного транспорту, майно яких розміщене на території проведення антитерористичної операції, на якій органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження»;

18 жовтня 2018 року був прийнятий Закон № 2604-VIII (набрав чинності 12 січня 2019 року), яким внесені зміни до наведених вище положень законів № 4442-VI та № 1404-VIII, зокрема після слів «що розміщене на території проведення антитерористичної операції» доповнено словами «здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях», а також уточнено, що мораторій втрачає чинність не пізніше ніж через шість місяців з дня припинення здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях та відновлення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей.

У Рішенні Конституційного Суду України від 10 червня 2003 року № 11-рп/2003 щодо відповідності Конституції України законодавчої вимоги про встановлення мораторію на застосування примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, у статутних фондах яких частка держави становить не менше 25 відсотків (що була введена Законом України від 29 листопада 2001 року № 2864-III «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна»), Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення Закону щодо введення мораторію на примусову реалізацію майна вказаних підприємств не суперечать Конституції України.

За практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) виконання рішення, винесеного будь-яким судом, повинне розглядатися як невід'ємна частина «справедливого судового розгляду» для цілей статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) (*Hornsby v. Greece*, § 40; *Burdov v. Russia*, § 34, *Burdov v. Russia* (№ 2) (Application№ 33509/04), § 65).

Також ЄСПЛ зауважує, що на державі лежить позитивне зобов'язання організувати систему виконання рішень таким чином, щоб гарантувати виконання без жодних невинуватених затримок, і так, щоб ця система була ефективною як в теорії, так і на практиці (справа «Чіжов проти України», заява № 6962/02, рішення від 17 травня 2005 року, пункт 40).

Отже, введення державою вказаного вище мораторію на звернення стягнення на активи АТ «Укрзалізниця» за зобов'язаннями підприємств залізничного транспорту, майно яких розміщене на території проведення антитерористичної операції, само собою не суперечить указаним нормам Конституції України та Конвенції. Разом з тим запровадження такого мораторію покладає на державу позитивний обов'язок створити необхідні правові механізми, щоб затримка

виконання рішень не була настільки надмірною, аби призвести до порушення суті права, гарантованого статтею 6 Конвенції.

Ураховуючи наведені висновки, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновку Касаційного господарського суду, викладеного у пункті 6.30 постанови від 25 червня 2021 року у справі № 910/22748/16, про те, що пункт 11 частини першої статті 34, пункт 101 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1404-VIII, пункти 51 та 52 розділу III «Перехідні та прикінцеві положення» Закону № 4442-VI за змістом є такими, що не відповідають Конституції України (суперечать статті 8, частині другій статті 19, частинам першій, другій статті 55, пункту 9 частини другої статті 129, частинам першій, другій статті 129 Конституції України).

У цій справі скаржник звернувся до суду зі скаргою, у якій просив визнати неправомірними дії відділу ДВС, які полягають у незупиненні вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні, та зобов'язати відділ ДВС зупинити вчинення виконавчих дій у межах цього виконавчого провадження.

Велика Палата Верховного Суду вважає вказані вимоги АТ «Укрзалізниця» обґрунтованими. Разом із тим, постановою про зупинення виконавчих дій заступника начальника відділу ДВС від 24 червня 2021 року у виконавчому провадженні було зупинено вчинення виконавчих дій з примусового виконання наказу.

Тому Велика Палата Верховного Суду вирішує, що скаргу АТ «Укрзалізниця» слід задовольнити частково, а саме в частині визнання неправомірною бездіяльності відділу ДВС, яка полягає в незупиненні вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні, а провадження за скаргою АТ «Укрзалізниця» в частині зобов'язання відділу ДВС зупинити вчинення виконавчих дій у межах вказаного виконавчого провадження необхідно закрити.

В ухвалі про передачу цієї справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду Касаційний господарський суд указує на необхідність вирішення виключної правової проблеми стосовно того, чи є висновок Верховного Суду про незастосування норми права до певних правовідносин з підстав її невідповідності Конституції України та принципам верховенства права обов'язковим для виконавця, суду та інших учасників правовідносин.

Відповідаючи на зазначене питання, Велика Палата Верховного Суду зауважує таке. Вирішуючи між сторонами спір щодо застосування певних норм права у спірних правовідносинах, суд застосовує у цих відносинах одні норми права та відповідно не застосовує інші норми права, про застосування яких просить сторона спору. Отже, висновок суду про незастосування певних норм права у спірних правовідносинах по суті є висновком про застосування інших норм права у цих відносинах.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що у цій справі немає виключної правової проблеми щодо тлумачення поняття «висновок Верховного Суду щодо застосування норми права» в контексті застосування частин п'ятої, шостої статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», статті 302 ГПК України до висновків Верховного Суду про незастосування норми права у певних правовідносинах.

Також колегія Касаційного господарського суду вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постановах Великої Палати Верховного Суду, об'єднаної палати Касаційного господарського суду, колегій Касаційного господарського суду про те, що правовий висновок, який міститься у постанові Верховного Суду, якою справу направлено на новий розгляд, не означає остаточного формування судом касаційної інстанції правового висновку у такій справі, а відтак не підлягає врахуванню іншими судами.

Згідно із частиною четвертою статті 236 ГПК України при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду.

Отже, наведені норми права розрізняють висновки за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд, та висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду. У свою чергу норми ГПК України не поділяють висновків Верховного Суду щодо застосування норм права на ті, що викладені у постановах, якими справу направлено на новий розгляд, та ті, що викладені у постановах, якими завершений розгляд справи. Подібний підхід також відсутній у судовій практиці. Кожна постанова Верховного Суду в силу частини третьої статті 317 ГПК України є остаточною і оскарженню не підлягає, а якщо в ній викладені висновки щодо застосування норми права, то такі висновки підлягають врахуванню іншими судами при вирішенні подібних спорів.

Водночас у постановах Великої Палати Верховного Суду, об'єднаної палати та колегій Касаційного господарського суду, зазначених в ухвалі про передачу, не викладався висновок, від якого вважає необхідним відступити Касаційний господарський суд у справі № 910/22858/17.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 7 вересня 2022 року у справі № 910/22858/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106841696>.

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо того, що належними й ефективними є способи захисту інтересу в правовій визначеності, які опосередковуються позовними вимогами про визнання недійсними електронних торгів (аукціону), протоколу електронного аукціону та договору, спрямованого на передання майнових прав (прав вимоги). ВП ВС зазначила, що визнання правочину недійсним не є способом захисту інтересу в правовій визначеності. Такий інтерес може захищатися, зокрема, позовом про визнання права або позовом про визнання відсутнім права. Водночас захист інтересу в правовій визначеності є неналежним і неефективним, якщо право позивача є юридично захищеним.

Відступлення припиненого права вимоги (тобто майнового права вимоги, якого немає на момент укладення відповідного договору в будь-якого суб'єкта) не створює жодних правових наслідків для особи – власника майна, яке було обтяжене іпотекою.

Щодо вимог про визнання недійсними відкритих торгів (аукціону) та протоколу електронного аукціону ВП ВС вказала, що торги є правочином. Якщо вони завершуються оформленням договору купівлі-продажу, то оскаржити можна договір, а вимоги про визнання недійсними торгів (аукціону) та протоколу електронного аукціону не є належними й ефективними способами захисту

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційні скарги ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста», ТОВ «ФК «Ассісто», Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на постанову Північного апеляційного господарського суду від 14 липня 2021 року та рішення Господарського суду міста Києва від 23 березня 2021 року за позовом ТОВ «Сейф Інвест» до ПАТ «Український професійний банк», ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» про визнання недійсними відкритих торгів, протоколу електронного аукціону та договору купівлі-продажу, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

26 грудня 2006 року між ПАТ «Український професійний банк» та ТОВ «Київський гуртовий ринок» (позичальник) укладений кредитний договір від 26 грудня 2006 року № 729.

На забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором з ОСОБА_1 (поручитель) було укладено договір поруки від 27 травня 2015 року, а також іпотечний договір від 18 листопада 2014 року № 3181 з ТОВ «Київоблбуд-1» (іпотекодавець), за яким іпотекодавець передав в іпотеку земельні ділянки.

27 травня 2015 року ОСОБА_1 перерахував на рахунок ПАТ «Український професійний банк» грошові кошти в рахунок погашення кредиту за кредитним договором. Зазначені обставини встановлені рішенням Господарського суду Київської області від 17 листопада 2015 року у справі № 911/3878/15.

У зв'язку з повним погашенням кредиту за кредитним договором обтяження земельних ділянок було припинено.

Також 30 грудня 2013 року між ПАТ «Український професійний банк» та ТОВ «Віслабудінвест» (позичальник) укладено кредитний договір від 30 грудня 2013 року № 779, на забезпечення виконання зобов'язань за яким з ТОВ «Регіональна енергетична компанія 1» (іпотекодавець) укладено іпотечний договір від 28 серпня 2014 року № 2286, за яким в іпотеку передано земельні ділянки.

Разом із цим 26 травня 2015 року ПАТ «Український професійний банк» передав ПАТ «Авант-банк» за договором застави майнові права за кредитними договорами, зокрема, за кредитним договором № 779, укладеним з ТОВ «Віслабудінвест». Зазначені обставини встановлені рішенням Господарського суду міста Києва від 25 листопада 2015 року у справі № 910/22730/15.

ПАТ «Авант-банк» за договором відступлення права вимоги передало ТОВ «Вестер плюс» права вимоги за кредитним договором № 779, укладеним з ТОВ «Віслабудінвест».

28 липня 2015 року ТОВ «Вестер плюс» звернулося до приватного нотаріуса щодо припинення внаслідок повного виконання сторонами своїх зобов'язань обтяжень речового права на земельні ділянки.

В подальшому право власності на земельні ділянки, що були предметом іпотеки за іпотечними договорами від 28 серпня 2014 року № 2286 та від 18 листопада 2014 року № 3181, було зареєстровано за ТОВ «Сейф Інвест».

28 травня 2015 року ПАТ «Український професійний банк» було віднесено до категорії неплатоспроможних, призначено уповноважену особу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а 28 серпня 2015 року відкликано банківську ліцензію та розпочато процедуру ліквідації.

В ході перевірки Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було виявлено правочини, що є нікчемними згідно зі статтею 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», зокрема, договір поруки від 27 травня 2015 року, та договір застави майнових прав, за яким банк відступив ПАТ «Авант-банк» майнові права за кредитними договорами, зокрема, і за кредитним договором № 779, укладеним з ТОВ «Віслабудінвест».

30 березня 2020 року Фонд гарантування вкладів фізичних осіб організував електронні торги з продажу пулу активів ПАТ «Український професійний банк», переможцем яких стало ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста», за наслідками чого було укладено договір про відступлення прав вимоги та договір купівлі-продажу майнових прав. Відповідно до укладених договорів до ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» перейшли права вимоги та інші майнові права, зокрема, за кредитним договором від 26 грудня 2006 року №729, кредитним договором від 30 грудня 2013 року №779, а також іпотечними договорами, що забезпечували виконання зобов'язань за такими кредитними договорами.

ТОВ «Сейф Інвест» звернулося до суду з позовом про визнання недійсними відкритих торгів, протоколу електронного аукціону та договору купівлі-продажу майнових прав, укладеного за результатами торгів. Позивач вважав, що на час проведення відкритих торгів (аукціону) ПАТ «Український професійний банк» не було іпотекодержателем земельних ділянок і не мало жодних прав вимоги за іпотечними договорами, що і стало підставою для звернення з відповідним позовом.

ОЦІНКА СУДУ

У рішеннях судів у справах № 911/3878/15 та № 910/22730/15, наявні як фактичні обставини, встановлені судами, які мають преюдиційний характер, так і правова оцінка, надана судом таким обставинам. Суди попередніх інстанцій помилково ототожили зазначені категорії та визначили їх як фактичні обставини, встановлені судом.

Водночас укладення договорів відступлення прав вимоги та відступлення прав іпотеки спершу між ПАТ «Український професійний банк» з ТОВ «Фінансова компанія «Інвестохіллс Веста», а потім останньою – з ТОВ «Фінансова компанія «Ассісто» свідчить про намір замінити кредитора у зобов'язаннях за кредитними договорами.

Незалежно від того, чи є дійсною вимога (права), передана (передані) за цими договорами, зазначене свідчить про наявність підстав послідовного процесуального правонаступництва цих товариств у спірних правовідносинах.

Оскільки спір про стягнення ПАТ «Український професійний банк» як позивачем заборгованості за кредитними договорами вже вирішений судовими рішеннями у справах № 911/3878/15 та № 910/22730/15, у задоволенні позовів відмовлено, то ці рішення є обов'язковими і для правонаступників ПАТ «Український професійний банк» у спірних правовідносинах.

Велика Палата Верховного Суду вважає неприпустимим повторний розгляд справи, вже вирішеної судом, на тій підставі, що позивач відступив право вимоги, про примусове задоволення якої він просив суд, за позовом особи, якій право вимоги відступлене чи то самим позивачем, чи то шляхом вчинення ланцюгу відступлень прав вимоги.

Щодо вимог про визнання недійсними відкритих торгів (аукціону) та протоколу електронного аукціону, Велика Палата Верховного Суду зазначила, що торги є правочином. Якщо вони завершуються оформленням договору купівлі-продажу, то оскаржити можна договір, а вимоги про визнання недійсними торгів (аукціону) та протоколу електронного аукціону не є належними та ефективними способами захисту.

Позивач обґрунтував свій інтерес у позові про визнання договору недійсним, зокрема, тим, що він одержав від ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» вимогу-повідомлення про усунення порушення зобов'язань щодо сплати у 30-денний строк з дня отримання цієї вимоги заборгованості за кредитним договором від 30 грудня 2013 року № 779, на забезпечення якого укладені іпотечні договори.

Зі змісту цієї вимоги слідує, що в разі її невиконання ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» має намір звернути стягнення на майно позивача шляхом набуття права власності на предмет іпотеки або продажу предмета іпотеки будь-якій особі-покупцеві на підставі статей 37, 38 Закону України «Про іпотеку».

Вчинення державної реєстрації права власності на майно позивача шляхом набуття права власності на предмет іпотеки (стаття 37 Закону «Про іпотеку») або шляхом продажу предмета іпотеки будь-якій особі-покупцеві (стаття 38 Закону «Про іпотеку») можливе лише за заявою іпотекодержателя, тобто особи, за якою зареєстроване право іпотеки на це майно.

Водночас суди попередніх інстанцій у цій справі встановили, що в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (далі – Державний реєстр) зареєстроване припинення права іпотеки на майно, право власності на яке зареєстроване за позивачем. Позивач підтверджує, що право іпотеки на це майно зараз не зареєстроване. Зазначене унеможлиблює звернення стягнення на майно позивача.

При цьому в разі, якщо в Державному реєстрі зареєстроване припинення права іпотеки, то повторна реєстрація права іпотеки на підставі договору іпотеки без згоди власника майна є протиправною.

Отже, за відсутності згоди власника майна на повторну державну реєстрацію права іпотеки її можна здійснити тільки на підставі судового рішення.

Якщо в Державному реєстрі є відомості про первинну державну реєстрацію права іпотеки на підставі відповідного договору та про припинення такого права, то повторна державна реєстрація права іпотеки на підставі такого договору суперечить зазначеним відомостям. Така суперечність наявна і тоді, коли кредитор (іпотекодержатель) уклав договір про відступлення права вимоги та прав за іпотечним договором.

Отже, державний реєстратор за таких умов повинен відмовити у повторній державній реєстрації права іпотеки.

З викладеного слідує, що державний реєстратор (у тому числі нотаріус) не може вчинити дії щодо повторної державної реєстрації права іпотеки без згоди власника предмета іпотеки.

З огляду на викладене задоволення вимоги позивача про визнання спірного договору недійсним не призведе до захисту його права власності. Таке право є належно захищеним згідно з ЦК України, а вимога-повідомлення ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» про усунення порушення зобов'язань щодо сплати у 30-денний строк з дня отримання цієї вимоги заборгованості за кредитним договором, як і невиконання цієї вимоги, не може зумовлювати для позивача та його права власності негативних юридичних наслідків.

Позивач також посилається на те, що оскаржувані правочини ставлять під сумнів відсутність заборгованості за кредитними договорами та припинення іпотеки за іпотечними договорами, що порушує права позивача як власника майна, оскільки ставить його у положення правової невизначеності.

До повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб належить, зокрема, перевірка правочинів, вчинених (укладених) банком, на предмет виявлення правочинів, що є нікчемними з підстав, визначених частиною третьою статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Такі перевірки було проведено стосовно правочинів, вчинених ПАТ «Український професійний банк».

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що Фонд гарантування вкладів фізичних осіб не може самостійно застосувати наслідки нікчемності договору застави майнових прав та договору поруки.

Як зазначили суди попередніх інстанцій, у матеріалах справи також відсутні докази звернення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на момент проведення оспорюваного аукціону з позовом до суду щодо застосування наслідків нікчемного договору застави майнових прав та договору поруки.

З огляду на зазначене договір застави майнових прав від 26 травня 2015 року № 729-9 та договір поруки від 27 травня 2015 року № 729-9 були чинними як на момент проведення оспорюваного аукціону, так і на момент укладення договору купівлі-продажу майнових прав.

З викладеного вище слідує, що на момент укладення між ПАТ «Український професійний банк» та ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» договору купівлі-продажу

майнових прав у ПАТ «Український професійний банк» не було прав кредитора у зобов'язаннях за кредитними договорами.

Суди першої та апеляційної інстанцій визнали договір недійсним на підставі положень частини першої статті 203 ЦК України, відповідно до якої зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

Разом з тим положення частини першої статті 203 ЦК України прямо встановлюють, що застосовуються саме до змісту правочину (сукупності його умов), а не до його суб'єктного складу.

В тому випадку, коли особа відступає право вимоги, яке їй не належить, у правовідносинах відсутній управнений на таке відступлення суб'єкт. За загальним правилом пункту 1 частини першої статті 512, статті 514 ЦК України у цьому разі заміна кредитора у зобов'язанні не відбувається.

Аналогічно відступлення припиненого права вимоги (тобто майнового права вимоги, якого не існує на момент укладення відповідного договору у будь-якого суб'єкта) також не створює жодних правових наслідків для особи – власника майна, яке було обтяжено іпотекою.

Суди попередніх інстанцій також установили, що ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» продало відповідні майнові права ТОВ «ФК «Ассісто». Велика Палата Верховного Суду наголошує, що оспорювання ланцюга договорів купівлі-продажу майнових прав (або інших правочинів) не є ефективним способом захисту. Отже, задоволення заявленої позовної вимоги про визнання недійсним договору № 81/1 купівлі-продажу майнових прав у частині іпотечних договорів не призведе до поновлення прав позивача.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що позов про визнання правочину недійсним є способом захисту прав позивача, а не способом захисту інтересу у правовій визначеності, на який вказує позивач. Натомість відповідно до практики Великої Палати Верховного Суду інтерес позивача у правовій визначеності може захищатися, зокрема, позовом про визнання права або позовом про визнання відсутності права.

Однак вказане не означає, що позивач зобов'язаний використати цей спосіб захисту. Як Велика Палата Верховного Суду зазначила вище, позивач є юридично захищеним.

З огляду на наведене вище, рішення судів попередніх інстанцій у частині вимоги про визнання недійсним з моменту укладення договору купівлі-продажу майнових прав необхідно скасувати, а в позові в зазначеній частині – відмовити.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у постановках від 02 лютого 2021 року у справах № 904/5976/19, № 904/6248/19, від 26 липня 2021 року у справі № 904/43/20 дійшов висновку про обґрунтованість та доведеність позивачем наявності в нього як заінтересованої особи правових підстав щодо оспорювання правочинів з реалізації майна в контексті захисту своїх порушених прав та охоронюваних законом інтересів, оскільки укладення договору, зміст якого ставить під сумнів припинення забезпечення виконання кредитного

договору, ставить його у положення правової невизначеності. При цьому в зазначених постановях Верховний Суд вважав належними та ефективними способи захисту інтересу у правовій визначеності, які опосередковуються позовними вимогами про визнання недійсними електронних торгів (аукціону), протоколу електронного аукціону та договору, спрямованого на передання майнових прав (прав вимоги).

Оскільки ці висновки не відповідають висновкам, зробленим Великою Палатою Верховного Суду в цій постанові, Велика Палата Верховного Суду відступає від зазначених висновків Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 15 вересня 2022 року у справі № 910/12525/20 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106558719>.

2.2. Цивільна юрисдикція

ВП ВС конкретизувала правові висновки ККС ВС та КЦС ВС щодо застосування частини другої статті 1188 ЦК України, визначивши, що припис частини другої статті 1188 ЦК України щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки третім особам, застосовний не тоді, коли встановлена вина кожного з власників (володільців) транспортних засобів, унаслідок взаємодії яких завдана шкода третій особі (тобто не тоді, коли встановлено невжиття залежних від цих власників (володільців) заходів для запобігання заподіяння такої шкоди), а тоді, коли поведінка кожного з власників (володільців) була неправомірною (зокрема, якщо кожен із них порушував правила безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, у зв'язку із чим відбулася вказана взаємодія та була завдана шкода третій особі). Встановлення неправомірності діяння кожного з власників (володільців), які спільно завдали шкоди третій особі внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки, достатньо для покладення на цих власників (володільців) солідарного обов'язку з відшкодування шкоди.

ВП ВС відступила від правового висновку КЦС ВС щодо вирішення колізії між приписами статті 1198 ЦК України та статті 25 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», визначивши, що розмір доходу від підприємницької діяльності, втраченого фізичною особою – підприємцем за час тимчасової непрацездатності, слід визначати на підставі статті 1198 ЦК України

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 (далі – позивачка) до ОСОБА_2 (далі – страхувальник), ПАТ «СК «Арсенал Страхування» (далі – страховик) про відшкодування шкоди за касаційними скаргами позивачки та страховика на рішення Жовтневого районного суду Миколаївської області від 27 грудня 2019 року і постанову Миколаївського апеляційного суду від 30 квітня 2020 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

22 червня 2017 року на автодорозі М-14 «Одеса - Мелітополь - Новоазовськ» біля села Грейгового Вітовського району Миколаївської області з вини страхувальника, який керував транспортним засобом «Subaru Outback», сталася ДТП – зіткнення з автомобілем ВАЗ-2107, яким керував ОСОБА_3 (батько пасажирки, з якою в одному автомобілі їхала позивачка. У момент зіткнення транспортних засобів позивачка перебувала на задньому сидінні автомобіля ВАЗ-2107.

Унаслідок ДТП вона отримала тілесні ушкодження середньої тяжкості, перенесла оперативне втручання, пройшла довготривале лікування та продовжує отримувати медичну допомогу для відновлення здоров'я.

1 жовтня 2018 року Жовтневий районний суд Миколаївської області ухвалив вирок, згідно з яким, зокрема визнав страхувальника винним у вчиненні злочину, передбаченого частиною другою статті 286 Кримінального кодексу України.

Цивільно-правова відповідальність страхувальника застрахована у страховика згідно з полісом від 3 липня 2016 року.

Позивачка зазнала майнової шкоди, яка складається з витрат, пов'язаних із лікуванням і втраченого внаслідок тимчасової втрати працездатності доходу фізичної особи-підприємця, а також моральної шкоди, вираженої не лише у фізичних, але й душевних стражданнях, у необхідності стороннього догляду через безпорадний стан, у позбавленні можливості вести звичайний спосіб життя. Тому вважає, що відповідачі повинні відшкодувати також і таку шкоду.

ОЦІНКА СУДУ

Страховик і страхувальник наполягали на тому, що оскільки позивачка зазнала шкоди внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки, то цю шкоду мають відшкодувати незалежно від їхньої вини не тільки страхувальник, але й водій автомобіля, в якому їхала позивачка, бо вони спільно завдали шкоди потерпілій.

Суд першої інстанції зазначив, що обов'язок із відшкодування завданої позивачці шкоди слід розділити тільки між страхувальником, вину якого суд встановив, і страховиком, який зобов'язаний виплатити страхове відшкодування у межах страхової суми. Апеляційний суд теж вважав необґрунтованим твердження про відповідальність за шкоду, завдану третій особі внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, незалежно від вини обох власників транспортних засобів. Велика Палата Верховного Суду загалом із наведеним висновком погоджується, але не тому, що суди не встановили вини водія автомобіля, в якому їхала позивачка, у спричиненні ДТП і завданні шкоди, а тому, що не встановили у його діях ознак неправомірної поведінки під час керування автомобілем і зв'язку між такою поведінкою та завданою позивачці шкодою.

Якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини (частина друга статті 1188 ЦК України).

У разі якщо відповідальними за заподіяння неподільної шкоди взаємопов'язаними, сукупними діями є декілька осіб, розмір страхового відшкодування (регламентної виплати) за кожною з таких осіб визначається шляхом

поділу розміру заподіяної шкоди на кількість таких осіб (пункт 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі – Закон № 1961-IV).

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки шкода може бути завдана як власникам (володільцям), наприклад, транспортних засобів, так і третім особам, зокрема пасажиром, пішоходам. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, визначені у частині першій статті 1188 ЦК України, а особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки третім особам, - частиною другою цієї статті. Приписи останньої та пункту 36.3 статті 36 Закону № 1961-IV застосовні у тому разі, якщо декілька осіб є саме відповідальними за завдану шкоду, тобто якщо вони спільними неправомірними діями чи бездіяльністю її завдали. За таких умов не має значення вина кожного з них у завданні шкоди. Останню вони зобов'язані відшкодувати у відповідній пропорції незалежно від вини.

Припис частини другої статті 1188 ЦК України застосовний за таких умов: 1) відбулася взаємодія джерел підвищеної небезпеки; 2) потерпілим від неї є інша особа, ніж власники (володільці), наприклад, транспортних засобів; 3) ці власники (володільці) завдали шкоди потерпілому спільно, тобто поведінка кожного із них була неправомірною (зокрема, у разі порушення кожним певних Правил дорожнього руху, що призвело до взаємодії джерел підвищеної небезпеки та завдання внаслідок цього шкоди третій особі). Тоді їхня вина у завданій потерпілому шкоді не має значення, і вони зобов'язані відшкодувати цю шкоду незалежно від такої вини.

У разі, якщо потерпілий від взаємодії джерел підвищеної небезпеки, що стала наслідком неправомірних дій або бездіяльності власників (володільців), наприклад, транспортних засобів, заявить вимогу про відшкодування неподільної шкоди (як-от шкоди, завданої здоров'ю, моральної шкоди) одним із таких власників (володільців), і той відшкодує цю шкоду у повному обсязі, він отримує право зворотної вимоги до інших власників (володільців) у відповідній частці. За змістом припису пункту 36.3 статті 36 Закону № 1961-IV частки відповідальних за завдання неподільної шкоди страхувальників (їхніх страховиків або Моторного (транспортного) страхового бюро України) є рівними.

Суди обох інстанцій по суті правильно вважали, що приписи частини другої статті 1188 ЦК України та пункту 36.3 статті 36 Закону № 1961-IV незастосовні у цій справі. Водій автомобіля, у якому знаходилась позивачка, - хоч і став учасником ДТП, але його поведінка, як встановив апеляційний суд, не була протиправною. Тому не можна вважати, що він спільно зі страхувальником завдав позивачці шкоду. Підстава для його солідарної відповідальності зі страхувальником перед потерпілою незалежно від їхньої вини відсутня.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що з огляду на аргументацію її постанови у цій справі висновки про застосування частини другої статті 1188 ЦК України, сформульовані у постановах Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду від 2 липня 2019 року № 689/1388/16-к і Верховного

Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 3 грудня 2018 року у справі № 715/1586/17, потребують конкретизації таким чином:

За змістом частини першої статті 614 ЦК України вина як підстава відповідальності за порушення зобов'язання – це невжиття особою всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов'язання, зокрема для запобігання заподіяння шкоди. З огляду на це припис частини другої статті 1188 ЦК України застосовний не тоді, коли встановлена вина кожного з власників (володільців), наприклад, транспортних засобів, внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки яких завдана шкода третій особі (тобто не тоді, коли встановлено невжиття залежних від цих власників (володільців) заходів для запобігання заподіяння такої шкоди), а тоді, коли поведінка кожного із власників (володільців) була неправомірною (зокрема, якщо кожен із них порушував правила безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, у зв'язку з чим відбулася вказана взаємодія та була завдана шкода третій особі). Встановлення неправомірності діяння кожного з власників (володільців), які спільно завдали шкоди третій особі внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки, достатньо для покладення на цих власників (володільців) солідарного обов'язку з відшкодування шкоди.

За змістом частини другої статті 1188 ЦК України іншою особою, якій унаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки власники (володільці), наприклад, транспортних засобів спільно завдали шкоди, є будь-яка третя особа. Вона може бути, зокрема, пішоходом або пасажиром транспортного засобу, від зіткнення із яким іншого транспортного засобу завдано шкоди. Іншою, ніж та, яка завдала шкоди, особою може бути і власник транспортного засобу, який передав право керування, а сам був пасажиром.

Визначаючи розмір неотриманого доходу позивачки, суд апеляційної інстанції зазначив абзац третьої частини першої та частину другу статті 25 Закону № 1961-IV. Але фактично застосував правила, передбачені у статті 1198 ЦК України.

Страховик у касаційній скарзі вказав, що апеляційний суд помилково стягнув з нього неотримані доходи позивачки, розмір яких визначив шляхом ділення її річного підприємницького доходу на кількість місяців у році та множення на кількість місяців непрацездатності.

Велика Палата Верховного Суду з цим аргументом страховика не погоджується та зауважує, що колізію між приписами абзаців першого та третього частини першої статті 25 Закону № 1961-IV і частиною першою статті 1198 ЦК України слід вирішувати на користь застосування приписів цього кодексу. Визначаючи розмір шкоди у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності позивачки як підприємця, суди попередніх інстанцій приписи статті 25 Закону № 1961-IV застосували помилково.

Наведені приписи ЦК України та Закону № 1961-IV по-різному регулюють порядок визначення доходу фізичної особи-підприємця, втраченого внаслідок тимчасової непрацездатності через каліцтво або інше ушкодження здоров'я. Різниця полягає у тому, що за ЦК України розмір втраченого доходу фізичної особи-

підприємця треба визначати шляхом множення середньомісячного доходу за попередній до того, в якому було ушкоджене здоров'я, рік на кількість місяців, в яких такий дохід був відсутній через тимчасову непрацездатність. Натомість за Законом № 1961-IV неотримані доходи фізичної особи-підприємця за час втрати нею працездатності слід обчислювати як різницю між її сумарним доходом за попередній календарний рік і доходом, отриманим нею у тому календарному році, коли вона була тимчасово непрацездатною.

Велика Палата Верховного Суду вже висувала, що якщо ЦК України та інший нормативно-правовий акт, який має юридичну силу закону України, містять однопредметні приписи різного змісту, то пріоритетними є приписи ЦК України (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 червня 2021 року у справі № 334/3161/17 (пункт 17), від 18 січня 2022 року у справі № 910/17048/17 (пункт 78)).

Отже, визначаючи розмір неотриманого позивачкою як підприємцем доходу за час тимчасової втрати нею працездатності, слід застосовувати приписи статті 1198 ЦК України, а не абзацу третього частини першої та частини другої статті 25 Закону № 1961-IV.

З огляду на це Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 липня 2018 року у справі № 335/13421/15-ц і від 22 травня 2019 року у справі № 201/10980/16-ц, про вирішення колізії між приписами статті 1198 ЦК України та статті 25 Закону № 1961-IV на користь останніх.

Розмір доходу від підприємницької діяльності, втраченого фізичною особою-підприємцем внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я слід визначати на підставі даних податкового органу. Розмір доходу, втраченого фізичною особою-підприємцем внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я слід обчислювати з розміру доходу, який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, у сумах, нарахованих до вирахування податків (частини друга та третя статті 1198 ЦК України).

Отже, суд апеляційної інстанції, хоч і застосував абзац третій частини першої та частину другу статті 25 Закону № 1961-IV, але правильно встановив, що розмір неотриманого позивачкою як підприємцем доходу за 5 повних місяців тимчасової втрати нею працездатності становить 200 000,00 грн (40 000,00 грн середньомісячного доходу x 5 місяців = 200 000,00 грн).

Окрім того, позивачка оцінила грошовий еквівалент завданої їй моральної шкоди у 3 000 000,00 грн і просила стягнути зі страховика 9 602,75 грн із урахуванням виплаченого ним відшкодування у сумі 397,25 грн, а зі страхувальника – 2 990 000,00 грн.

Суди першої й апеляційної інстанцій вважали, що розумним і справедливим грошовим відшкодуванням позивачці моральної шкоди буде 200 000,00 грн. Для визначення цього розміру вони врахували: перенесені позивачкою фізичний біль від завданих тілесних ушкоджень середньої тяжкості; її моральні страждання, зумовлені безпомічністю через отримані травми; неможливість вести повноцінне

життя у період непрацездатності, приділити належну увагу та турботу неповнолітнім дітям; переживання через поведінку винного у цих її стражданнях страхувальника, який байдуже поставився до наслідків скоєного й ухилився від надання будь-якої допомоги, зокрема матеріальної.

З урахуванням обставин справи, які встановили суди попередніх інстанцій, Велика Палата Верховного Суду вважає, що розмір грошового відшкодування позивачці моральної шкоди, який ці суди визначили згідно з наведеними ними критеріями, є розумним і справедливим.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 29 червня 2022 року у справі № 477/874/19 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106264704>.

ВП ВС відступила від власного правового висновку і правового висновку ВСУ щодо належного способу захисту прав та інтересів поручителя, визначивши, що позовна вимога про визнання договору поруки припиненим є неналежним способом захисту прав та інтересів поручителя, який стверджує про зміну основного зобов'язання без його згоди, внаслідок чого збільшився обсяг його ж відповідальності.

Для захисту інтересу від юридичної невизначеності, якщо ця невизначеність триває, суд не розглядає ініційований кредитором для захисту його прав спір із боржником і не вирішив цей спір раніше, поручитель може звернутися до суду з позовом про визнання відсутності права вимоги кредитора за договором поруки (визнання його права припиненим), зокрема про визнання поруки припиненою, і такий спосіб захисту буде належним та ефективним. У разі задоволення цього позову суд у резолютивній частині визнає відсутнім право вимоги кредитора за договором поруки, зокрема визнає поруку припиненою, а не припиняє поруку.

Якщо особа звернулася до суду з вимогою про визнання договору поруки припиненим, хоча її мета, підстави позову, надані докази вказують, що ця особа, захищаючи інтерес, спрямований на усунення юридичної невизначеності у відносинах із кредитором, прагне визнати припиненою саме поруку, а не відповідний договір, то неточне формулювання позовної вимоги згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») не перешкоджає суду за наявності для цього підстав визнати припиненою поруку

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 (далі – позивач, поручитель) до ОСОБА_2 (далі – позичальник), Публічного акціонерного товариства «Креді Агріколь Банк» (далі – ПАТ «Креді Агріколь Банк», банк) про визнання договору поруки припиненим за касаційною скаргою банку на рішення Залізничного районного суду м. Львова від 1 червня 2017 року і постанову Львівського апеляційного суду від 20 серпня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

23 листопада 2006 року позичальник уклав із АТ «Індустріально-експортний банк», правонаступником якого є ПАТ «Креді Агріколь Банк», кредитний договір, згідно з пунктом 1.1 якого позичальник отримав на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання 45 000,00 дол. США кредиту зі сплатою 11,2 % річних з 23 листопада 2006 року до 22 листопада 2026 року.

Виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором забезпечувала порука.

25 серпня 2011 року банк уклав із позичальником договір про внесення змін та доповнень до кредитного договору, згідно з яким за користування кредитом позичальник мав сплачувати щомісячну процентну винагороду: з 25 серпня 2012 року – за ставкою 11,69 % річних.

Позивач просив визнати припиненим договір поруки, оскільки банк і позичальник без повідомлення та погодження з поручителем уклали договір про внесення змін і доповнень, збільшивши обсяг відповідальності останнього.

Суди обох інстанцій погодилися з позивачем і визнали припиненим договір поруки, вважаючи, що порука припинилася згідно з частиною першою статті 559 ЦК України у редакції, чинній час виникнення спірних правовідносин.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, передаючи справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, вказав, що ефективним способом захисту прав поручителя може бути вимога про визнання припиненою поруки, а не про визнання припиненим договору поруки.

ОЦІНКА СУДУ

Підстави припинення поруки визначені у статті 559 ЦК України. За змістом статей 559 і 598 ЦК України припинення зобов'язання поруки означає такий стан сторін правовідношення, за якого в силу передбачених законом обставин суб'єктивне право і відповідний йому юридичний обов'язок перестають існувати.

Способом захисту цивільних прав та інтересів може бути визнання права (пункт 1 частини другої статті 16 ЦК України).

З огляду на тісний зв'язок договору із правовідносинами, які саме з нього виникають (договірні правовідносини), розвиток останніх можуть зумовлювати, зокрема, умови договору. Проте подальші зміни цих правовідносин, наприклад, припинення прав та обов'язків за договором, не обов'язково пов'язані зі зміною чи припиненням договору. Інакше кажучи, припинення обов'язку за договором не завжди пов'язане з припиненням самого договору (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 19 січня 2021 року у справі № 916/1415/19 (пункт 6.16)). Тобто за наявності у сторін договору поруки інших зобов'язань за цим договором припинення поруки з підстав, передбачених частиною першою статті 559 ЦК України, не означає припинення самого договору та втрату ним чинності.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що захист цивільних прав та інтересів не досягається встановленням юридичних фактів. Таке встановлення є елементом оцінки обставин справи й обґрунтованості вимог. Тому воно не зумовить

попередження порушення або відновлення порушеного, невизнаного, оспорюваного права чи інтересу. Отже, позовна вимога про визнання договору поруки припиненим (тобто про встановлення факту того, що цей договір припинився) є належним способом захисту прав та інтересів поручителя, який стверджує про зміну основного зобов'язання без його згоди, внаслідок чого збільшився обсяг його ж відповідальності.

Для ефективного захисту інтересу від юридичної невизначеності у певних правовідносинах особа може на підставі пункту 1 частини другої статті 16 ЦК України заявити вимогу про визнання відсутності як права вимоги в іншій особі, яка вважає себе кредитором, так і свого кореспондуючого обов'язку.

Застосування боржником способу захисту інтересу, спрямованого на усунення юридичної невизначеності у відносинах із кредитором, є належним лише тоді, якщо ця невизначеність триває, суд не розглядає ініційований кредитором для захисту його прав спір із боржником і не вирішив цей спір раніше (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 26 січня 2021 року у справі № 522/1528/15-ц (пункт 64)). Саме за цих умов боржник (поручитель) може звернутися до суду з позовом про визнання відсутності права вимоги кредитора за договором поруки (визнання його права припиненим), зокрема про визнання поруки припиненою, і такий спосіб захисту буде належним та ефективним. У разі задоволення цього позову суд у резолютивній частині визнає відсутнім право вимоги кредитора за договором поруки, зокрема визнає поруку припиненою, а не припиняє поруку.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що якщо особа звернулася до суду з вимогою про визнання договору поруки припиненим, хоча мета, яку вона переслідує, підстави позову, надані докази вказують, що ця особа, захищаючи інтерес, спрямований на усунення юридичної невизначеності у відносинах із кредитором, прагне визнати припиненою саме поруку, а не відповідний договір, то неточне формулювання позовної вимоги згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») не перешкоджає суду за наявності для цього підстав визнати припиненою поруку.

З огляду на наведені у цій постанові висновки про способи ефективного захисту інтересу поручителя, а також про те, що за наявності у сторін договору поруки інших зобов'язань за цим договором припинення поруки з підстав, передбачених частиною першою статті 559 ЦК України, не означає припинення самого договору та втрату ним чинності, Велика Палата Верховного Суду відступає від висновків про те, що визнання договору поруки припиненим може бути способом захисту (постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2019 року у справі № 202/32532/13-ц, постанови Верховного Суду України від 21 травня 2012 року у справах № 6-18цс11, № 6-69цс11) і про те, що з припиненням поруки як зобов'язального правовідношення втрачає чинність договір поруки (постанови Верховного Суду України від 21 травня 2012 року у справах № 6-18цс11, № 6-69цс11). Такий відступ узгоджується з висновками Верховного Суду України щодо ефективного способу захисту, сформульованими у постанові від 4 лютого 2015 року у справі № 6-243цс14.

За інформацією з Єдиного державного реєстру судових рішень 1 вересня 2015 року Залізничний районний суд м. Львова постановив ухвалу про відкриття провадження у справі № 462/5579/15-ц за позовом банку до позичальника та поручителя про стягнення заборгованості за кредитними договором, а 4 листопада 2016 року – ухвалу про зупинення провадження у тій справі до вирішення справи № 462/5368/16-ц, ініційованої у жовтні 2016 року, тобто після того, як банк звернувся до суду з вимогою про стягнення заборгованості з позичальника та поручителя.

Після звернення кредитора з позовом про стягнення коштів поручитель не може окремо ініціювати вирішення спору про визнання відсутності у кредитора права вимоги (про визнання поруки припиненою). Такий окремий позов не є належним способом захисту, а тому його не можна задовольнити. Наявність у поручителя відповідного боргу чи його відсутність, як і відсутність підстав для нарахування банком боргу, є предметом доказування у спорі про стягнення коштів. Оскільки банк ініціював вирішення такого спору, поручитель може ефективно захистити своє право саме у справі № 462/5579/15-ц, заперечуючи проти позову кредитора, наприклад, через те, що порука припинилася. Для цього непотрібно заявляти зустрічний позов про визнання відсутності права кредитора (про визнання поруки припиненою). Вказане є підставою для відмови у позові.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 вересня 2022 року у справі № 462/5368/16-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106558740>.

3. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду

1. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 31 серпня 2022 року.

Справа № 554/10517/16-ц (провадження № 14-76цс22).

Сторони: перший заступник керівника Полтавської місцевої прокуратури до виконавчого комітету Шевченківської районної у місті Полтаві ради, Шевченківської районної у місті Полтаві ради, ОСОБА_1, ОСОБА_2 про визнання недійсним та скасування рішень про надання у власність земельної ділянки, визнання недійсним державного акта на право власності на земельну ділянку, повернення земельної ділянки.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 26 лютого 2020 року у справі № 911/2325/18, відповідно до якого для відновлення права власності держави на незаконно вилучену земельну ділянку ефективним способом захисту є віндикаційний позов, до якого застосуванню підлягає загальний строк позовної давності.

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 7 вересня 2022 року.

Справа № 130/3548/21 (провадження № 14-82цс22).

Сторони: ОСОБА_1 до АТ «Укрзалізниця» про скасування наказу про відсторонення від роботи, поновлення на посаді та стягнення заробітної плати.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вважає, що існує необхідність формування єдиної правозастосовчої практики у справах про відсторонення працівників від роботи з підстав їх відмови або ухилення від обов'язкових профілактичних щеплень проти гострої респіраторної хвороби COVID-19.

3. Суд, який направив справу: КАС ВС.

Дата прийняття ухвали: 8 вересня 2022 року.

Справа № 640/26846/20 (провадження № 11-97апс22).

Сторони: ОСОБА_1 до голови ліквідаційної комісії ВАСУ Соловйової Л. В. про визнання протиправними дій, зобов'язання вчинити дії.

Суддя-доповідач: Гриців М. І.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КАС ВС вважає, що виключна правова проблема полягає у неоднаковому застосуванні положень ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», зокрема, при вирішенні питання щодо видачі головою ліквідаційної комісії довідки про суддівську винагороду для обчислення і перерахунку щомісячного довічного грошового утримання судді ВАСУ у відставці.

4. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 14 вересня 2022 року.

Справа № 910/7310/20 (провадження № 12-23гс22).

Сторони: ОСББ до ТОВ «Київ Комфорт Сервіс» про зобов'язання передати документи.

Суддя-доповідач: Пільков К. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КГС ВС, суди цивільної та господарської юрисдикції з посиланням на однакові за змістом норми статей 343 ГПК України та 451 ЦПК України сформуvalи різні підходи щодо можливості скасування у судовому порядку постанов виконавця, зокрема про закінчення виконавчого провадження.

5. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 15 вересня 2022 року.

Справа № 910/14224/20 (провадження № 12-20гс22).

Сторони: АТ «Нікопольський завод феросплавів» до АТ КБ «ПриватБанк» про визнання зобов'язань припиненими.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КГС ВС вважає, що в судовій практиці ВС у справах, що відносяться до різних юрисдикцій (господарської та цивільної), існують різні правові висновки щодо застосування положень статті 16 ЦК України стосовно способів захисту цивільних прав та інтересів судом.

6. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 15 вересня 2022 року.

Справа № 206/4841/20 (провадження № 14-55цс22).

Сторони: ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 до АТ «Райффайзен Банк Аваль», ТОВ «ФК «Інвестстандарт», приватного нотаріуса Дніпровського міського нотаріального округу, приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу, ОСОБА_4, ОСОБА_5 про визнання недійсним та скасування договору відступлення прав вимоги за іпотечним договором, визнання недійсним та скасування договору відступлення прав вимоги за кредитним договором, визнання незаконним та скасування рішення нотаріуса щодо реєстрації права власності за договором іпотеки, визнання недійсним договору купівлі-продажу та витребування майна із чужого незаконного володіння.

Суддя-доповідач: Сімоненко В. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, необхідно відступити (шляхом конкретизації) від висновків ВП ВС, викладених у її постановках від 31 жовтня 2018 року у справі № 465/646/11, від 16 березня 2021 року у справі № 906/1174/18 про те, що «відступлення права вимоги за кредитним договором на користь фізичної особи суперечить положенням частини 3 статті 512 та статті 1054 ЦК України, оскільки для зобов'язань, які виникли на підставі кредитного договору, характерним є спеціальний суб'єкт, а саме, кредитор-банк або інша фінансова установа» та що «відступлення права вимоги за кредитними і забезпечувальними договорами є можливим не тільки на користь фінансових установ за обставин, коли попередній кредитор (банк) був позбавлений банківської ліцензії та перебував у процедурі ліквідації».

7. Суд, який направив справу: КАС ВС.

Дата прийняття ухвали: 28 вересня 2022 року.

Справа № 140/1770/19 (провадження № 11-106апп22).

Сторони: ФОП Садовий В.І. до ГУ ДПС у Волинській області, ГУ ДКСУ у Волинській області про стягнення заборгованості.

Суддя-доповідач: Золотніков О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КАС ВС, виключна правова проблема полягає у визначенні строків звернення платника податків до адміністративного суду з вимогами про погашення заборгованості з відшкодування ПДВ.

8. Суд, який направив справу: КАС ВС.

Дата прийняття ухвали: 28 вересня 2022 року.

Справа № 803/1149/18 (провадження № 11-98ап22).

Сторони: ФОП Садовий В.І. до ГУ ДПС у Волинській області, ГУ ДКСУ у Волинській області про визнання бездіяльності протиправною та стягнення пені.

Суддя-доповідач: Прокопенко О.Б.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КАС ВС вважає, що виключна правова проблема полягає у існуванні різних правових підходів в адміністративній, господарській і цивільній юрисдикціях щодо початку строку обчислення нарахування пені та строку звернення до адміністративного суду, тобто застосування статей 122, 123 КАС.

9. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 29 вересня 2022 року.

Справа № 916/228/22 (провадження № 12-26гс22).

Сторони: ТОВ «Одеська обласна енергопостачальна компанія» до Управління освіти, культури, молоді та спорту Шабівської сільської ради Білгород-Дністровського району про стягнення коштів.

Суддя-доповідач: Пільков К. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від правового висновку, викладеного у постановках та ухвалах КЦС, КАС та ВП ВС щодо застосування частини третьої статті 4 ЗУ «Про судовий збір», відповідно до якої враховується коефіцієнт 0,8 для пониження розміру ставки судового збору у випадку подання процесуальних документів, передбачених частиною другою статті 4 ЗУ «Про судовий збір», в електронній формі.

10. Суд, який направив справу: ОП КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 5 жовтня 2022 року.

Справа № 633/408/18 (провадження № 14-86цс22).

Сторони: Харківська місцева прокуратура № 2 до ГУ Держгеокадастру у Харківській області, ОСОБА_1 про визнання незаконним та скасування наказу, скасування рішення, зобов'язання повернути земельну ділянку.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: ОП КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові КАС ВС від 03 листопада 2021 року у справі № 817/1911/17, відповідно до якого право на безоплатну передачу у власність земельних ділянок із земель, що надавалися у користування засновнику для створення фермерського

господарства, не виникає у жодного члена фермерського господарства, в тому числі засновника.

4. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів

1. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 21 вересня 2022 року.

Справа № 904/6689/21 (провадження № 12-21гс22).

Сторони/предмет: ТОВ «Дніпропетровськриба» до АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі», ТОВ «Дніпровські енергетичні послуги» про визнання відсутнім права вимоги та кореспондуючого цьому праву обов'язку з оплати послуг щодо розподілу електричної енергії, оплати активної електричної енергії, зобов'язання здійснити перерахунок обсягу і вартості послуг з розподілу та спожитої електричної енергії та стягнення коштів.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КГС ВС, ця справа містить виключну правову проблему, яка полягає у вирішенні питання щодо ефективності такого способу правового захисту як визнання відсутнім права вимоги саме у зобов'язальних правовідносинах, у тому числі стосовно оплати послуг щодо розподілу електричної енергії.

Позиція ВП ВС: КГС ВС не зробив посилання на конкретні справи, їх кількісні та якісні показники, які б свідчили про наявність інших справ з подібними правовідносинами та формування судами різної правової практики при їх вирішенні, а передача цієї справи на розгляд ВП ВС була б необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

2. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 5 жовтня 2022 року.

Справа № 910/6607/21 (провадження № 12-22гс22).

Сторони/предмет: ТОВ «Форрент груп» до Міністерства юстиції України про визнання протиправним та скасування наказу.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 10 грудня 2019 року у справі № 925/698/16 про відсутність правонаступництва ПАТ «Українська інноваційна компанія» від ПАТ «Український інноваційний банк», шляхом його конкретизації щодо відсутності правонаступництва як унаслідок процедури реорганізації банку, так і в результаті зміни найменування банку, що не впливає на обсяг прав та обов'язків ПАТ «Українська інноваційна

компанія» у правовідносинах, що виникли за участю ПАТ «Український інноваційний банк».

Позиція ВП ВС: КГС ВС не зазначає, із застосуванням якої саме норми права він не погоджується та яким саме чином, на його думку, має застосовуватися відповідна норма права, фактично не погоджуючись із умовиводами ВП ВС за наслідками застосування цих норм. Тому ознак необхідності розгляду питання відступу від висновку від застосування норми права, викладених у постанові ВП ВС з мотивів, наведених в ухвалі КГС ВС, не вбачається.

3. Суд, який направив справу: КГС ВС.

Дата прийняття ухвали: 6 жовтня 2022 року.

Справа № 910/10501/19 (провадження № 12-24гс22).

Сторони: ПАТ «Укрнафта» до Міністерства юстиції України в особі Відділу примусового виконання рішень Департаменту ДВС Міністерства юстиції України, ГУ ДКСУ у місті Києві про стягнення коштів.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступлення від висновку, викладеного у постанові КЦС ВС від 03 червня 2020 року у справі № 642/3839/17, про неможливість відшкодування позивачу на підставі статей 1173, 1174 ЦК України шкоди, завданої невиконанням судового рішення, оскільки розмір збитків, які позивач просить стягнути з відповідача, є сумою, що підлягає стягненню в порядку примусового виконання судових рішень, ухвалених на його користь.

Позиція ВП ВС: відносини в цивільних та господарських справах, на які посилається КГС ВС, не є подібними, оскільки в цивільних справах підставою позову була бездіяльність державних виконавців при виконанні судових рішень на користь позивачів, у той час як у господарських справах такою підставою були незаконні дії державних виконавців по стягненню з позивачів коштів у надмірному розмірі, ніж було передбачено судовими рішеннями.

4. Суд, який направив справу: ККС ВС.

Дата прийняття ухвали: 6 жовтня 2022 року.

Справа № 369/13131/18 (провадження № 13-35кс22).

Суддя-доповідач: Григор'єва І. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку ККС ВС, виключна правова проблема полягає у визначенні критеріїв оцінки допустимості доказів, отриманих органом досудового розслідування з порушенням або можливим порушенням підслідності, а також у суперечності підходів до цього питання.

Позиція ВП ВС: колегія суддів у своїй ухвалі не обґрунтувала неефективності правового регулювання охоронюваних прав, свобод й інтересів учасників кримінального

провадження, наявності прогалин в унормуванні законодавцем у главі 4 КПК правил оцінки досліджених доказів, питання про визнання яких допустимими/недопустимими вирішується у конкретному провадженні, виходячи з установлених судом фактичних обставин.

5. Суд, який направив справу: КЦС ВС.

Дата прийняття ухвали: 19 жовтня 2022 року.

Справа № 761/20061/21 (провадження № 14-90цс22).

Сторони: ОСОБА_1 до ТОВ «Сальвілайн Транс Груп», третя особа – Державна реєстраційна служба України, про припинення трудових відносин.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від правового висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 19 січня 2022 року у справі № 911/719/21 щодо можливості розгляду позову про визнання трудових відносин припиненими за позовом члена виконавчого органу (директора) в порядку господарського судочинства.

Позиція ВП ВС: підстав для відступлення від правового висновку, наведеного у цій справі немає, виходячи із того, що ВП ВС вже вирішувала спори за подібних правовідносин і визначала юрисдикцію спорів між директором (головою правління) товариства та самим товариством.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період із 01.09.2022 по 31.10.2022 / Упоряд.: департамент аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС Рогач Л. І. Київ, 2022. Вип. 35. – 33 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://instagram.com/supremecourt_ua)